

VECİZE EDEBİYATI VE SOSYAL ÖĞRETİ ÖRNEĞİ OLARAK RAİF NECDET KESTELLİ'NİN *SÜZME SÖZLERİ*¹

Kemal EROL*

Öz

Vecize, bir duygu veya düşüncüyü, bir ilkeyi mümkün olduğu kadar kısa, öz ve kesin bir biçimde anlatan bilgece ifadelerdir. Türk Edebiyatında özellikle Tanzimat'tan sonra çeşitli eserlerde dağınık olarak yer alan, kimi zaman bütünüyle bağımsız kitap halinde örneklerine de rastlanan vecizeler, manzum veya mensur biçimde varlık göstermiş özlü sözlerdir. Vecizeler, yaşanan olaylara ve yapılan keskin gözlemlere dayanılarak oluşmuş, Türk edebiyatında bilhassa Tanzimat'tan sonra giderek geniş bir yer tutmaya başlamıştır. Servet-i Fünûn döneminde de bu türün önemli ürünlerine rastlanmaktadır. Pek çok aydın entelektüel zümrenin, ilim adamının ve düşün insanının eşyaya, hayata ve olaylara yönelik bakış açılarını özetleyen vecizelerin evrensel boyutu öne çıksa da millî hassasiyetleri kuvvetle barındırdığı görülür. Edebiyatımızda bu türün teorik esasları, ilk olarak Cenap Şahabettin'in (1870-1934) yazdığı "Vecize Edebiyatı" başlıklı yazısıyla belirlenmiştir. Yine onun *Tiryaki Sözleri*, bizde türün Tanzimat'tan sonra müstakil kitap halinde neşredilmiş ilk örneği sayılır. Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde de veciz sözler yazmaya pek çok alim, devlet adamı, şair ve yazarın ilgi duyduğu bilinmektedir. Bu dönemlerde Türk edebiyatına kazandırdığı değişik türlerden eserleriyle tanınan Raif Necdet Kestelli de mezkûr vadiye *Süzme Sözler* (1935) adlı eseriyle katılmıştır.

Bu çalışmada genel olarak özdeyişlerin özelde *Süzme Sözler*'in Türk edebiyatına mal olmuş anlatılar arasındaki yerini belirlemek amaçlanmıştır. Yöntem olarak Kestelli'nin *Süzme Sözler*'inde yer alan veciz deyişleri tarama, okuma, tematik açıdan tasnif etme ve metin odaklı bir analize tabi tutma yöntemi kullanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Vecize Edebiyatı, Raif Necdet Kestelli, Süzme Sözler

RAİF NECDET KESTELLİ'SSÜZME SÖZLER AS AN EXAMPLE OF THE APHORISM LITERATURE AND THE SOCIAL DOCTRINE

Abstract

The aphorisms are wise expressions that tell an emotion, a thought or principle briefly and precisely as possible as. The aphorisms that take part in various works dispersedly in the Turkish literature, especially after the Tanzimat Period; that sometimes is came across the example of an entire book form; are in verse or

Makale gönderim tarihi: 26.08.2017, kabul tarihi: 01.10.2017

Doi: 10.26791/sarkiat.336227

¹Bu makale, Nisan 2017'de Antalya/Kaş/Patara'da düzenlenen "Innovation and Global Issues in Social Sciences 2017" adlı kongrede sunulan bildiri metninin yeniden gözden geçirilip genişletilmiş ve makaleye dönüştürülmüş halidir.

* Doç. Dr., Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü
e.Mail:lameklare@gmail.com

prose idioms. The aphorisms have consisted of the lived events and the keen observations, and have increasingly had a great place in the literature, especially after the Tanzimat Period. The prominent works of this literary genre are in "Servet-i Fünûn Perion". The aphorisms, that summarize the viewpoints of many intellectual, literate group, scholars and philosophers about the property, the life and the events; have also the national sensitivities as well as the universal features. In our literature, the theoretical basis of this literary genre have been firstly determined with the article called "Vecize Edebiyatı" (The Aphorism Literature) by Cenap Şahabettin (1870-1934). However, his work called "Tiryaki Sözler" is regarded as the first example written in a book of this genre.

In Meşrutiyet and Cumhuriyet Period, many scholars, statesmans, poets and writers also interested in writing the terse words. In this periods, Raif Necdet Kestelli known with his works in the varied literary genres, has contributed to this literary genre with his work called "Süzme Sözler" (1935). In this study, it is aimed to define the place of aphorisms between the narratives belonging to Turkish literature, particularly to analyze the terse words in Kestelli's work "Süzme Sözler" by classifying thematically.

Keywords: The Aphorism Literature, Raif Necdet Kestelli, "Süzme Sözler".

Giriş

Vecizeler, bir duygu veya düşüncenin bilgece sözlerle bir veya birkaç cümlede ifade edilmiş özlü sözlerdir. "Özdeyiş" de denilen bu tür özlü sözlerin eski dildeki karşılığı "cümle-i hikemiye" veya "kelam-ı kibar"dır. Kimi zaman "ilke söz", "aforizma", "ülger" ifadeleri de "vecize" ile aynı anlamda kullanılmıştır. Nitekim TDK'nin *Türkçe Sözlük*'ünde "vecize" kavramı, "Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir ilkeyi kısa ve kesin bir biçimde anlatan, genellikle kim tarafından söylendiği bilinen özlü söz, vecize, ülger, kelam-ı kibar, aforizm, aforizma, motto" (2011) şeklinde tanımlanmaktadır. Tahirü'l- Mevlevi ise aynı kavramı, "İcaz tarikiyle söylenmiş, elfazı az, manası çok kelam" sözleriyle nitelenmektedir (1973: 179). Başka bir ifadeyle "Doğu-İslam kültürlerinde "vecize", darb-ı mesellerden farklı olarak, söyleyeni belli, özünde bir hikmet yahut dinî veya tasavvufî hakikat yatan, insanları dinî, ahlakî ve sosyal güzelliklere ve doğruluklara teşvik ve sevk etmeyi hedefleyen etkileyici cümlelerdir" (Andı 2004: 10). Pek çok kaynakta bu tanımlardakine benzer olarak açıklanan özdeyişler, az kelimeyle çok şey ifade etme esasına dayanır. Seçkin düşünürlerin ve sanatçıların eşyaya, insana, hayata dair bilgi, birikim ve tecrübelerini anlam derinliği olan özlü sözlerle dile getirdikleri bilinmektedir. Bilge insanların bu tür derin duygu ve düşünce tasvirleri, genellikle tek bir mısra, beyit veya cümleden oluşur; kolay ezberlenebilir etkileyici söz ve ifadeler barındırır (Oktürk 2006: 35). Tanzimat dönemi sanatkarlarından Şinasi, Ziya Paşa ve Namık Kemal gibi kimi şairlerin bazı beyitleri manzumenin mana hükmünü özetleyen, bazen de metinden bağımsız bir hâl alarak vecize karakterini taşıyan bir nitelik kazanmıştır. Veciz sözler, sanatkarların eserlerinde dağınık olarak yer alabildiği gibi bağımsız bir kitap halinde de yazılabilir. Eserlerde bölük pörçük serpiştirilmiş özlü sözler, genellikle yazarın hayata ait duygu ve düşüncelerini anlattığı olay örgüsü içinde karakterler aracılığıyla duyurduğu konuyla bağlantılı iç metinlerdir. Genellikle hayatın içinde yaşanan gerçek olaylara ve gözlemlere dayanarak yazıldıkları fikrini uyandırır.

Vecize, bir eleştiri veya nasihatın ama mutlaka keskin bir gözlemin özlü anlatımıdır. Buna bir bakıma "aforizma" da denebilir. Aforizmalar, "bizdeki vecize yahut kelim-ı kibar geleneğinden farklı olarak, daha çok dünyevi işlere yönelik tavsiyeleri ve felsefi açılımları içerir. Her zaman genel doğrular olma gibi bir kaygıları yoktur. Söyleyenin subjektif hükümlerini de içerebilir ve hacim itibarıyla bu hükümler birkaç cümleye taşabilir. Söyleyenleri her zaman için bellidir" (Andı 2004. 11). Türkçeye Fransızcadan geçtiği bildirilen "aforizma", evvela Hipokrat'ın (MÖ 460-370) *Aphorismus* isimli kitabında ekseriyeti insan sağlığıyla ilgili tavsiye bağlamında ifade edilmiş özlü sözler için kullanılmıştır.² Daha sonra Batıda felsefeyle de sıkı ilişkilendirilerek edebiyat, sanat, siyaset ve hukuk gibi alanlarda kullanılan özlü sözler için de aforizma ismi örneğin Franz Kafka, Friedrich Wilhelm Nietzsche, Arthur Schopenhauer, Friedrich Hegel gibi ünlü düşünürler tarafından sıklıkla kullanılmıştır (Yağar 2016: 2829). Genellikle bir konuda kesin bir hükme varma, konuya ironik veya eleştirel yaklaşma noktasında ya da öğüt verme maksatlı inşa edilen aforizmada dikkat çekici en önemli husus dilin kullanımudur. Duygu, düşünce, hayal ve hisleri kolay hatırlanmasını da sağlayacak kısa ve öz bir şekilde ifade etmeyi esas alan çarpıcı bir anlatım formudur. Nietzsche'nin "Benim arzum başkalarının bir kitapta anlattığı şeyi on cümlede anlatmaktır" (Kerimoğlu 2010:1148) sözü, bu formun niteliğini ifade eden bir açıklamadır.

Türk edebiyatında aforizma, özlü sözler kategorisinde sayılan "darb-ı mesel (atasözü) atasözü ve mısra-i berceste (seçkin dize) gibi ifadelerden çok Türkçe sözlüklerde görülen açıklamalardan da anlaşıldığı gibi vecize (özdeyiş) ile eş anlamda kullanılmaktadır. "Vecize", bizde Batı edebiyatındakine nispetle yeni sayılan bir türdür. Tanzimat'tan sonra edebiyatta yer almaya başlar. Tanzimat öncesi Türk edebiyatında vecize olarak bilinen ve kullanılan özlü sözler daha çok ya Peygamber Kıssaları ya da İslam alimlerinin din ve ahlak konusundaki nasihatlerinden oluşmaktaydı. Ancak Tanzimat sonrasında Batılı filozof, düşünür ve bilimlere ait özlü sözlerin tercüme edilmesi ve zamanla millî kültürel unsurları barındıran örneklerle de birleşerek bu türün daha da zenginleştiği görülür. Bu dönemle birlikte Türk edebiyatı bünye itibarıyla değişmeye başladığı gibi edebî yazı türleri ve işlenen konular bakımından da çeşitlilik gösterir. Başlangıçta Batılı kaynakların tercüme edilmesi, Türk toplumunun kültürel zeminde gömlek değiştirmesinde etkin rol oynar. Bu yolla edinilen yeni fikir ve hayat tarzları, kısa sürede toplumsal düşüncenin eskiden farklı olarak değişip gelişmesinin; edebiyatın da yeni unsur ve münasebetlerle zenginleşmesinin önünü açar. Roman, hikâye ve tiyatro yanı sıra vecizelerin de yerli ilk örneklerinde insana, hayata ve olaylara bakış açısı daha millî karakterlidir. Bu millî hassasiyetleri barındıran örneklerin yanında vecizelerin edebiyatımızda daha evrensel bir perspektif ve insan eksenli bir kimlik kazanmaya başladığı görülmektedir.

1. Türkçede Vecize Edebiyatı

Tanzimat döneminde çeşitli eserlerde görülmeye başlayan özdeyişlerin gelişerek daha özgün ve özgür bir yazınsallık zeminini yakaladığı, bu türün icracısı

² Türkçede bu alanda bilinen ilk örnek olarak Bkz.: Akil Muhtar Özden, *Aforizma (Dr. Akil Muhtar Özden 1877-1949 Vecizeleri* adıyla yayıma hazırlayan: A.S. Ünver; S. Kızıldağı, N. Ayaydın), İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1949.

yazarların verdiği ilk örneklerden anlaşılmaktadır. Tanzimat sonrası edebiyatımızda vecize türünün ilk örneği Türk edebiyat tarihinin güçlü yazarlarından Şemsettin Sami (1850-1904)'ye aittir (Törenek 2016: 2). Kısa ömründe uzun emeklerin mahsulü pek çok çalışmaya imza atmış roman yazarı, gazeteci ve dilci kimliğinin yanında birçok özelliği bünyesinde barındıran Şemsettin Sami'nin *Emsâl* (1878) adıyla kaleme aldığı eser, edebiyatımızda "vecize" türünün seçkin örneklerinden birini oluşturmaktadır. Burada bir araya getirilmiş özdeyişlerden her biri, kadim devir insanların düşünce ufuklarının genişliğini, hayatın aslında "tecrübe"den ibaret olduğu görüşünün ürünü özlü sözlerdir. Doğu-Batı kökenli filozofların, dünya edebiyatına mal olmuş fikir adamlarının hikmetli sözlerinden oluşan ve yazarın da farklı dillerde yaptığı ciddi okumalarının mahsulü olan *Emsâl*, hayat tecrübesinden ifadesini bulmuş yaklaşık 3000 vecize barındırmaktadır.

Geleneksel edebiyatımızda vecize türünde hikmetli sözlerin seçkin örneklerine rastlansa da bunun modern Türk edebiyatındaki rengi (devir ve dönemin değişen hayat şartları ve kendine özgü hassasiyetleri bakımından) farklıdır. Tanzimat sonrası edebiyatımızda bu alanla ilgili adından söz ettiren en önemli sanatkarların başında Servet-i Fünûn şiirinin güçlü ismi Cenap Şahabettin (1870-1934) gelmektedir. O, eserlerinde edebiyatın çeşitli meseleleriyle ilgili ortaya koyduğu tespit ve tenkitlerini Batı edebiyatı ve kültüründen aldığı aydınlatıcı bilgiler ışığında yansıtmıştır. Eserleri arasında yer alan *Tiryaki Sözleri* (1918)³ adlı küçük kitabı da bu etkiden bağımsız değildir (Enginün 1989: 46). Nitekim Cenap Şahabettin'i böyle bir eser yazmaya sevk eden temel etkileyici faktörlerin başında kendi şahsî mizacı ve birikimi gelmekle birlikte vecize türünde Batılı örneklerin tesiri olmuştur (Tarakçı 1993: 347). Cenap, vecize alanı ile ilgili düşüncelerini 1927'de kaleme aldığı "Vecize Edebiyatı" başlıklı yazısında dile getirir. O, aslında bu yazıyı Ağâh İzzet Bey'in vecize edebiyatı vadisinde yayımlanmış *Davuldan İlhamlar* (1927) isimli kitabı dolayısıyla yazmıştır. Yazının "Giriş" kısmında vecizenin önemine dikkat çekerken aynı zamanda bu alanda etkilendiği Batılı yazarları da belirtir. Batı edebiyatından La Rochefoucauld (1613-1680); *Düşünceler ve Özdeyişler* adlı vecizeleriyle öne çıkan Fransız aydınlanmasının önemli fikir adamlarından Luc de Vauvenargues, (1715-1747), *Fransız Dilinin Evrenselliği Üzerine Söylem* adlı eseriyle tanınan Fransız gazeteci ve deneme yazarı Antoine de Rivarol (1753-1801), Fransız ahlâkçı ve deneme yazarı Joseph Joubert, (1754-1824) gibi pek çok yazarın vecizelerinin kendilerine "âlemşümül bir mevki-i şöhret" kazandırdığını ifade eder. Ona göre veciz sözler sarf etme veya yazma yolunda gösterilen çaba, yazarın bilgiçlik taslama bağlamında

³Cenap Şahabettin'in bu eserini oluşturan toplam 361 tiryaki söz, önce *Tasvir-i Efkâr* gazetesinin 1916 sayılarında tefrika edilmiş ve ardından da ilk olarak 1918'de *Nesr-i Harb ve Nesr-i Sulh ve Tiryaki Sözleri* adıyla kitaba dönüştürülerek yayımlanmıştır (Tarakçı 1986: 274-276). Bundan yaklaşık 70 yıl sonra Mehmet Saka ve Vasfi Şensözen tarafından *Cenab Şahabeddin ve Vecizeleri* (1959) adıyla eserden 77 sayfalık bir seçme yayımlanmıştır. Eserin daha sonra Dr. Orhan F. Köprülü ile Dr. Reyhan Erben'in ortaklaşa hazırladıkları bir çalışmayla kapsamının genişletildiği de bilinmektedir. Köprülü'nün eserin Önsöz'ünde verdiği bilgiye göre bu yeni baskıda Cenap Şahabettin'e ait bir not defterinden alınan başka yüzlerce özlü söze de yer verilmiş; eser, orijinal nüshanın mukaddimesindeki 13 sözle birlikte numaralandırılmış toplam 1830 "süzme söz"ün de eklenmesinden oluşturulmuştur (Köprülü 1978: 8-9).

anlaşılma riskini taşıdığı için çok fazla kabul gören bir sanatkâr işi değildir. Nitekim "Vecize Edebiyatı" adlı yazısının devamında bu ihtimal ve daha başka nedenlerden dolayı vecizeye karşı duran anlayışa değinirken vecize söyleme sanatının pek çok şair ve yazar tarafından küçümsendiğini anlatır: "Bazılarına göre o bir kolay sanattır; bazıları da 'Yeryüzünde söylenmemiş söz ve düşünülmemiş fikir kalmamıştır. Bundan dolayı her vecize bir kere daha ısıtılmış temcid pilavını hatırlatır' derler ve nihayet bazıları için de vecize düzenleyicilik, 'saf bir ukala dümbelekliği' teşkil eder" (Ceyhan 2013; 24). Cenap Şahabettin, aynı yazının devamında bu görüş ve yaklaşımın doğru olmadığını; aksine vecizenin çok eski geçmişe dayanan "bir şecere-i asaleti" olduğunu söyler. Yazar, ayrıca bu doğrultuda Hazret-i Süleyman'dan Hippolite Taine'e, Felatun'dan Napolyon Bonapart'a kadar vecize edebiyatına hizmet etmemiş hiçbir büyük adam tanımadığını da sözlerine ekler (1927: 338).

Cenap Şahabettin'in "Vecize Edebiyatı" başlıklı yazısı, vecize türünün ilkelerini, vecize yazarının sahip olması gereken yeterlilikleri belirleyen bir bildiri niteliğindedir. Cenap'a göre vecize söylemek, her şeyden önce eşyayı, hayatı ve evreni doğru okumayı, anlamayı ve değerlendirebilmeyi; insanı ve gerçek yaşantılar içindeki sosyal ilişkilerini üstün bir dikkatle gözlemleme gücünü gerektirir. Bu bağlamda yazar, vecize türünden eserleri "derin ve pişkin tefekkürler, uzun ve dikkatli müşahedeler mahsulü" (Saka ve Şensözen 1959: 45) olarak nitelendirmektedir. Ona göre bütünüyle kapsamlı, derin ve isabetli düşünmeye; düşünüleni de kısa, özlü ve estetik ifade edebilmeye dayanan bu türün öğrenim bağlamında ne mektebi ne de süreci bulunmaktadır. Her bilimsel disipline ait bilgi birikimi ve hazır bulunuşluluk düzeyindeki yeterlilik ile fazlalık ve noksanlarından arınmış ifade gücü, vecize yazarında okuyucuyu düşündürebilmek için bulunması gereken en önemli kazanımlardır.

Vecize yazarları, geliştirdikleri özlü sözlerde ait oldukları toplumsal yapının kültürel paradigmasını yansıttıkları gibi epistemolojik içerikteki yerleşik düşünce kalıplarına da göndermede bulunurlar. Bu bağlamda vecizeler, yazıldıkları dönemin toplumsal ve kültürel değerlerinin bir bakıma yazarın algı ve görüş penceresinden açık izahı, panoramik bir görüntüsüdür. "Vecize Edebiyatı" başlıklı yazısında Cenap Şahabettin vecize ve vecize yazarı hakkında önemli bilgiler verir. Vecizelerin kendi gücünü "esrar-ı ruha tercümanlıklarından" (1927: 338) aldığını söyleyen Cenap, vecize yazarının da ancak ruhun sınırlarına vakıf olduktan sonra onu dillendirme imkânını elde edebileceğini ifade eder. Cenap'a göre vecize yazarı aynı zamanda "cemiyet-i muhîtayı teftiş ve tarassud edecek, etrafındaki pürüzlerini, aksayan aksamını, muvâzenesiz hareketini görececek, şûh ve şen bir ifade-i belîğa içinde kari'lerine irâe ederek giriftarân-ı sakâmeti zimnen tashih-i evzâa davet eyleyecek"(1331/1915:37) bir mizah ustası olmalıdır ve varlıkları gözlemlemeden, düşünmeden hazırlıksız söylemekten imtina etmelidir. Kendi nefsi gibi etrafındaki canlı örnekleri eksiksiz bir dikkatle gözden geçirdikten sonra anlatmalıdır. Her vecizenin en büyük şartı bir mu'cize gibi sarsıcı ve şaşırtıcı olmasıdır. Sözün hangi mesajı iletmişine dair seçimde de yazarın dikkatli olması gerektiği belirtilen yazıda özetleme ve düzeltmeye muhtaç bir cümleye asla vecize denilemeyeceği vurgulanır: "Vecize muharriri irticalden müctenibdir. Her yazdığını bir kalb ve ruh mütehasısı gibi gerek nefsinin ve gerek etrafındaki beşer nümûnelerini kemâl-i dikkatle istiksâdan sonra ibdâ eder. Muhitindeki seciye ve

ahlâk manzaralarını lâyıkiyla tahlil ve muayene etmedikçe fikrini kağıt üstüne y atmaz. Efkâr ve hissiyât âlemlerinde de müstesnâsız kaide olmadığını bilir ve bunun için sözlerinin çoğunu bir hisse-i ihtiyat ve basiret olmak üzere bazı elfâz-ı ta'diliye-i kat'ıyyet ve mutlakıyetten çıkarır." (...) "...her vecizenin son derece mu'ciz olması şart-ı a'zamdır. Bundan başka vesait-i tebliğîye de mümkün olduğu kadar iyi intihâb edilmiş olmalıdır. İcmâl veya tashîh kabul eden bir cümleye vecize adı veremeyiz" (1927:339).

Cenap Şahabettin'e göre "Vecize bir eser-i san'at"tır. Türün bu özelliği, hakikat tellallığını yapmak veya ahlaka hizmet etmek gibi bir davayı üstlenmekten uzaktır, ancak vecizelerin belki de asıl görevi, toplumsal hayatta dikkat çeken yanlışları, kötülükleri açıklamak suretiyle hakka ve fazilete tercümanlık edebilir (1927:339).

"Vecizelerinde daima realist bir ifade ile kuvvetli bir şüpheci(ğın) çarpış(tığı)" (Akay, 1998: 47) görülen Cenap Şahabettin'in *Tiryaki Sözleri*'ndeki özlü sözlerin devamı sayılacak özdeyişleri, 1925-1927 yılları arasında *Servet-i Fünûn* dergisinde "Serseri Fikirler" adı altında yayımlanmıştır. Yazar, gerek *Tiryaki Sözleri*'yle ve gerekse "Serseri Fikirler" başlığı altında yayımladığı vecizeler yoluyla hem sağlığında hem de ölümü sonrasında geniş bir okuyucu kitlesinin beğenisini kazanmış; bu vadede söz söylemeye yönelen pek çok şair ve yazarı da kuvvetle etkilemiştir. Örneğin, Mehmet Cemil, yazdığı *Vecizeler* (1918) adlı kitabında Cenap Şahabettin'den etkilendiğini ve ondan eserine takriz yazmasını istediğini belirtir. Cenap Şahabettin'in bu münasebetle yazdığı değerlendirme yazısını "Üstâd-ı edeb ve hikmet Cenab Şehabddin Beyefendi'nin iltifat-nâmeleridir" şeklinde takdim ederek eserin baş tarafına yerleştirir (M. Cemil 1918: 4). Bunun gibi *Servet-i Fünûn* şairlerinden Hüseyin Sîret Özsever (1872-1959) de Cenap Şahabettin'in tesirinde yazanlardan biridir. O da *Manzum Sözler* (1925) adlı eserini Cenap'ın yazdığı mensur vecizelerin etkisinde kaleme aldığını belirtir. Nitekim Özsever, bu kitabını, ilk sayfada "Cenâb'a: Şeb-tâbdan âfitâba (Ateşböceğinden Güneşe) sözleriyle ithaf ederek yayımlar.

Vecize vadisinde müstakil eser veren bu yazarların dışında vecize veya aforizma tarzı özlü sözlerin eserlerinin bütününe yayılmış bir vaziyette karşımıza çıkan bazı deneme yazarı, şair ve romancıdan da söz etmek mümkündür. Şemsettin Sami'nin *Emsâl*'inden başka *Taaşuk-ı Talat ve Fitnat* (1872) adlı romanı da okuma zevkini tattıran düşündürücü veciz sözler bağlamında türün çarpıcı örneklerini taşır. Vecize/aforizma, başta *Üç İstanbul* (1938) adlı romanı olmak üzere Mithat Cemal Kuntay nesrinin⁴ de önemli hususiyetlerinden biridir. Ayrıca Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin önemli temsilcilerinden Arif Nihat Asya (1904-1975)'nin kısa nesirleri⁵ ve "...bütün eserlerim, her kelime, cümle, mısra ve topyekun ifade tarzım vasiyettir" diyen *Çile* şairi N. Fazıl Kısakürek (1904-1983)'in manzumeleri de bu türün zengin ve sarsıcı örneklerini barındırmaktadır.

⁴ Bkz: Mithat Cemal Kuntay, *Hitabet Dersleri*, Kanaat Kütüphane ve Matbaası, İstanbul, 1330; "Darbimeseller ve Milletler", *Son Posta*, 10 Haziran 1950, Sene: 20, No.5637+1449; "Tek Heceli Kelimelerin Kuvveti", *Son Posta*, 15 Nisan 1950, Sene:20, No.5637+1443.

⁵ Bu konuda geniş bilgi için bkz: M. Fatih Andı, "Arif Nihat Asya'nın Kısa Nesirleri", *İlmî Araştırmalar*, 2004,S: 18, ss.7-16.

Tanzimat ve Servet-i Fünûn dönemlerinden sonra Meşrutiyet döneminde de vecize edebiyatına ilgi duyan yazarlara rastlanır. Bu dönemde makale, mektup, hikâye, roman, tiyatro, deneme, sözlük ve antoloji türünde eserler⁶ veren Raif Necdet Kestelli (1881-1936),⁷ aynı zamanda vecize yazarlarındandır.

2. Raif Necdet Kestelli

Raif Necdet Kestelli, yalnızca asker ve edebiyatçı kimliğiyle değil, aynı zamanda dönemin aydın tanımlamalarına uygun bir entelektüel kişilik olarak da tanınır. Dilcidir, çevirmendir; kuramcı ve eleştirmendir; tiyatrocusu ve aynı zamanda hararetle bir siyasetçidir. Kimi konularda muhalif davranmasına rağmen edebî anlayış bakımından Millî Edebiyat akımına yakın bir yazardır. Bu yakınlık vatan, millet, hürriyet, adalet; millî dil, tarih ve edebiyatta öze dönüş; tarihsel olaylara, millî ve manevî değerlere yaklaşım açısından değerlendirilebilir.⁸

Millî Edebiyat döneminde edebiyat nazariyesi/kuramı çalışmalarına katılan Raif Necdet Kestelli, 1908-1913 yılları arasında 51 sayı yayımlanan *Resimli Kitap* dergisinde edebiyat musahabelerine aktif katılım gösterir ve dönemin edebiyat meselelerine eleştirel açıklamalar getirir. "Sanat toplum içindir" görüşünü benimseyen yazar, Fecr-i Âtî topluluğunun edebiyat ve sanat anlayışını eleştirir. Millî Edebiyat hareketinin dil, edebiyat, sanat ve kültür alanlarında "öze dönüş" anlayışını benimser ancak edebiyatta millî ideolojinin yanında sanat ve estetiğin de korunması gerektiğini savunur. *Hayat-ı Edebiye* adlı eseri, onun edebiyat

⁶Telif kitapları dışında Batı edebiyatında roman çevirileri de bulunan Raif Necdet Kestelli, eski harflerle yazılan son ve Cumhuriyet Türkiyesinin ilk Türkçe sözlüğünün yazarıdır. Başlıca eserleri şunlardır: **Eleştiri:***Hisler ve Fikirler* (1910), *Hayat-ı Edebiyye* (1922); **Roman:** *Ufûl* (1913,2002), *Ziyâ ve Sevda* (1924), *Yirminci Asır* (1932), *Semavî İhtiras* (1933); **Tiyatro:***Tîrâje* (M. Rauf'la, 1919; Sadeleştirme ve tahlil çalışmasıyla birlikte yeni harflerle yayına hazırlayan: Kemal Erol, Birleşik Dağıtım, Ankara 2015)); **Mektup:***Fikrî ve Ahlakî Mektuplar* (1925), *Talebe Mektupları* (1927); **Sözlük:***Resimli Türkçe Kamus* (Hasan Bedrettin ile, 1927; Yeni yayın: Recep Toparlı, Belgin Tezcan Aksu, Canan Selvi Kanoğlu, Seyfullah Türkmen, 2004); **Derleme:***Süzme Sözler* (1935); **Anı:***Osmanlı İmparatorluğu'nun Batışı (Ufûl)-Edirne Savunması* (Haz: Veliye Özdemir, 2001); **Çeviri:***Bir İzdivacın Romani* (Tolstoy'dan, 1910), *Anna Karenina* (Tolstoy'dan, 1912).

Raif Necdet Kestelli hakkında yapılacak akademik araştırmalarda başvurulacak başlıca kaynaklar: **1.** Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, *Hayat-ı Edebiyye*, Dergâh, 20 Mayıs 1338/1922; Aynı eser, Yeni Latin harflerine aktaran: Tamer Erdoğan(2001); **2.** Hasan Ali Yüce, *Edebiyat Tarihimizden* (1957); **3.** Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* (1999); **4.** Şükran Kurdakul, *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü* (1999); **5.** "Osmanlı İmparatorluğu'nun Batışı (Ufûl)- Edirne Savunması, (*Cumhuriyet Kitap*, 18.04.2002); **6.** Raif Necdet Kestelli, *Tîrâje-Üç Perdelik Hissî ve İctimai Piyas*, (Haz: Kemal Erol; Eski harflerden aktarma, Sadeleştirme, Metin Tahlili), Birleşik Dağıtım, Ankara 2013.

⁷İzmir doğumlu olan Raif Necdet Kestelli, Harbiye Mektebi mezunudur. Pek çok farklı okullarda icra ettiği öğretmenlik mesleğinde büyük başarılar gösterir. En son Kuleli Askerî Lisesi edebiyat öğretmeni iken 1908'de emekli olur. Bu süreçte dönemin şöhretli yazarlarıyla yaşadığı edebî tartışmalarda itibarını artırarak öne çıkar. Kestelli, Fecr-i Ati topluluğunun "Sanat sanat içindir" anlayışına karşı çıkarak kaleme aldığı eleştiri yazılarıyla büyük beğeni toplar; Ali Canip Yöntem, Fuat Köprülü, Şahabettin Süleyman gibi Millî Edebiyat mensuplarıyla birlikte II. meşrutiyet döneminin hatırı sayılır eleştirmenleri arasında yer alır.

⁸ Raif Necdet Kestelli'nin dil, sanat ve edebiyatla ilgili görüşleri; siyasi ve kültürel alandaki fikirleri bağlamında yakın ve uzak durduğu akımları daha iyi anlamak için bkz: Raif Necdet, "Sevda-yı Masum", *Hisler ve Fikirler*, Matbaa-ı Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1910, s.234-247.

musahabelerinde yer alan bu yönlü tenkit yazılarını içerir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Mithat Cemal Kuntay ve Mehmet Fuat Köprülü ile giriştiği edebiyat tartışmalarında ortaya koyduğu yenilikçi düşüncelerle II. Meşrutiyet döneminin tenkit tarihine adını yazdıran önemli münekkitler arasındaki yerini alır.

Dönemin sanat, edebiyat tartışmalarına; siyasi, sosyal ve kültürel meselelerine eleştirel yaklaşan Raif Necdet, hayatı ve çevresini iyi okumuş, algıları yüksek biridir. O, çeşitli yazılarında ortaya koyduğu fikirleriyle, dil ve edebiyatın muhtelif meseleleriyle ilgili eleştirileri ve kimi zaman gösterdiği alaycı yaklaşımıyla dikkatleri her zaman üzerine çekmiş bir isimdir. Yazarın genel olarak edebiyat çalışmalarında, özel olarak da vecize yazarlığında gösterdiği başarıda şahsî mizacı ve bilgi birikiminin belirleyici rolü olduğunu söylemek mümkündür. Onun keskin zekâsının yansımalarının diğer eserlerinden çok kaleme aldığı vecizelerinde tezahür ettiği söylenebilir.

3.Süzme Sözler

Raif Necdet Kestelli'nin *Süzme Sözler* (1935)'i⁹, toplam 630 vecizeden meydana gelen mensur bir eserdir. Bu eser, düşünen bir sanatkâr olarak yazarın birikimini özlü bir söyleyişle ortaya koyma arzusunun bir ürünüdür. Kestelli'yi bu tarz bir söyleyişe yönelten faktörlerin başında evvela Batı'da var olan sonra da bizde yerleşmeye başlayan vecize/ aforizma söyleme geleneği ile bunun gördüğü kabul yer alır. Ancak bunun başka bir sebebi de yazarın o zamana kadar "lirik ve didaktik nesirler, musahabe ve tenkitler, hatıralar, mektublar, küçük hikâyeler, piyes, roman gibi edebî çeşitler" in hepsini denediğini fakat bütün bu yazdığı "edebî nevilere içinde yalnız vecizelerin" yokluğundan kaynaklı kendi içinde kalan ve giderek büyüyen ukdedir. "Vecizeler, edebiyatın en güç ve en değerli çeşitlerindendir" diyen Kestelli'nin kitabın "Önsöz" kısmında verdiği ilgilerin devamında "Onun için otuz yıllık emektar kalemim bu güç çeşit üzerinde denemeler yapmaya pek üzenemedi. Şu değimsiz eserin cılız göğsünde ise vecizeler değil, ancak kısa sözler ve kısık sesler nefes almaktadır" (Kestelli 1935: 7) sözleriyle bu eseri hakkında mütevazî bir değerlendirme yapmıştır.

Raif Necdet Kestelli'nin "Gönlümde bir ibre gibi titriyen duyguları, beynimde manevî bir motor gibi işliyen düşünceleri sıkı bir süzgeçten geçirdim. Bu sözler belirdi" (Önsöz) diye ifade ettiği *Süzme Sözler*, onun vecize, nükte, hiciv ve fantezi tonda çeşitlendirdiği kısa değinilerdir. Ekseriyeti, içerdiği duygu ve düşünceler bakımından söyleyenin hayat tecrübesine ve gözlemlerine dayanır. Yazarın bilhassa sosyal ve siyasal konulardaki hassasiyetleri; insan ve toplum ile idarî mekanizmalar arasındaki ilişkilere gösterdiği ironi yüklü tepkiler, bu özdeyişlerin genel çerçevesini belirlemektedir.

Süzme Sözler'de yer alan özdeyişlerden çok az bir kısmı yalnızca bir cümleden oluşurken, ekseriyetini 2-5 arasında değişen cümleler teşekkül eder. Hepsisi de keskin bir dikkatin, detaylı bir gözlemin ve sanatkârane bir ifade gücünün ürünüdür. Vecize olarak adlandırılan bu sözler, hem biçim hem de içerik bakımından ince, zarif ve düşündürücüdür. Her bir söz yazarın hayat tecrübesini,

⁹ Raif Necdet Kestelli, *Süzme Sözler*, Akşam Matbaası, İstanbul, 1935, ss.95. Bu çalışmada yazarın vecizelerinden yapılan alıntılar ve sayfa numaraları kitabın bu ilk baskısına aittir.

dünya görüşünü, meselelere bakış açısını da göstermesi bakımından önemlidir ve hepsi de onun parlak üslubunun, kelimelere derin anlam yükleme başarısının ve gerektiğinde olaylara eleştirel ve müstehzi yaklaşma becerisinin bir mahsulüdür. Bu sözler, başlı başına bir düşünce egzersizi veya beyin fırtınası hükmündedir. Her birinin arka planında bazen bir nükte, bazen kulağa küpe bir öğüt, bazen de dönemin politik manzarasına gösterilen tepki bağlamında vurucu bir ironi veya zekice oluşturulmuş bir hiciv atmosferi yer alır. Bu bağlamda Kestelli'nin veciz sözleri okuyucuyu düşündürmeyi, onda hayatın ince detayları hakkında bir dikkat oluşturmayı amaçlamaktadır.

Süzme Sözler, Raif Necdet Kestelli'nin siyasi, sosyal, dinî ve dünya görüşlerinin ifadesidir. Onun vecizeleri, madde ve manayı hayatın gerçekleri içinde buluşturarak rafine etmiş; yaşanmış olaylardan hareketle yaşanabilecekleri duyuran adeta özenle damıtılmış hikmet dolu sözlerdir. Bu sözler dil, kültür, sanat, edebiyat, vatan ve cemiyet kavramlarına tutulmuş parlak bir ışık ve bunları ifade etmede özenle düşünülmüş tanımlardır. Örneğin "millet" kavramının tanımına "insanlar arasında öz akrabalığı ve bağlılığı kan ve soy değil, beyin ve gönül yapar" sözleriyle farklı bir boyut kazandırır. Nitekim ona göre "Millî birliğin ve millî kudretin en büyük kaynağı vatandaşların birbirini sevmesidir. Bu da terbiye ve gönül birliğine bağlıdır" (Kestelli 1935: 93). Raif Necdet'in katıldığı dönemin tenkit tarihini biçimlendiren edebiyat tartışmalarında hikâye, roman ve tiyatro türünün edebî biçim ve muhtevasıyla ilgili yeni görüşler beyan ettiği gibi vecizelerinde de sanatsal faaliyet ve toplumsal değerlerle yakından alakalıdır.

3.1. Tematik Bulgular / Değerlendirmeler

Süzme Sözler'de bir araya getirilen vecizelerin ifade ettiği konular oldukça çeşitlidir. İşlenen en yoğun konuların başında sanat ve edebiyat gelmektedir. Mevcut konular arasında sanat ve edebiyatın hâkim olması, kanaatimce yazarın edebiyat öğretmenliği kimliği ve eleştirmen cephesiyle açıklanabilir. İkinci derecede baskın tema kadın, aşk ve evlilik hayatıdır. Yazar, bu iki mühim konunun dışında birey ve toplum hayatında özel ve genel pek çok meseleye temas etmiştir: Doğruluk ve dürüstlük, güzel ahlak, zarafet tevazu ve liyakat; iyimserlik-kötümserlik, bencillik, aşırılık, dalkavukluk, ikiyüzlülük, riyakârlık, güvensizlik, açgözlülük; ihtiras, haset ve taassup; adalet, hürriyet, medeniyet; vatan ve millet sevgisi; dostluk-arkadaşlık, çalışma erdemi ve başarı; toplumsal ve kurumsal çürüme; yalan, cehalet ve tembellik...

3.1.1. Sanat, Edebiyat

Sanat, sanatkâr, dil ve edebiyat, Kestelli'nin ömrü boyunca gündeminden uzaklaştırmadığı konulardır. Yazar, *Hayat-ı Edebiyye* adlı eserinde ülke ve toplumun kalkınmasının önünde engel teşkil eden nedenlerden söz ederken, edebiyatın "hep aşk, hep kadın ve şehvet teranelerini", konu etmesinden duyduğu rahatsızlığı ifade eder (Kestelli 1922: 14). Ona göre toplumdan ve onun temel meselelerinden uzak kalmış, sosyal faydadan yoksun bir ürünün edebiyat eseri sayılması ve toplumun geleceğine hizmet etmesi beklenemez. Sanat ve edebiyat intibalarında; siyasi, sosyal ve kültürel musahabelerinde istibdâda karşı olduğunu, dolayısıyla özellikle aydın kesimin sanat ve edebiyat konusundaki bilincini iyi kullanması gerektiğini her fırsatta dile getirir (Erol 2013: 13). Meslek edindiği edebiyat öğretmenliği görevi, Kestelli'yi **edebiyata** ve **sanata** daha çok

bağlamıştır. Bu konuda sarf ettiği özlü sözler de, onun Millî Edebiyat anlayışı çerçevesinde ileri sürdüğü edebî görüşlere içten bağlılığının ve samimi savunuculuğunun da silinmez belgesidir.

Eskilerin zannettikleri gibi, san'at san'at için değil, cemiyet ve insaniyet içindir. Özsanatkâr cemiyetin ruhunu, medeniyetin seviyesini yükseltmeye memur bir ilâhtan başka bir şey midir? (22).

İdeal edebiyat san'at ile tefekkürün, cazibe ile faidenin yan yana yürüdüğü bir edebiyattır (23).

Yüksek bir san'at eseri, ruhun birikmiş tortularını ayıklayan ilâhî bir süzgeçtir (23).

Büyük ozan, kaleminin ucuna insanlığı yükseltecek tılsımı takandır (23).

Parlamentoların yapamadığı kanunları bazan romanlar ve piyesler yapar. Şu halde mütefekkir sanatkârlar milletlerin tabii mebuslarıdır (23).

Tiyatro, edebiyatı bütün temizlik ve güzelliğiyle sahneye nakleden, hayat ve hakikate lisan ve hareket veren bir sanat olduğu müddetçe değerlidir, süslü ve büyümlü bir terakki âmilidir (28).

Duygu ve düşünce tarihinde bir merhale ve bir meşale olan, ilahî kanatlarla asrın ve vatanın üstüne yükselen edebî eserlerdir ki ebedî bir hayata, evrensel bir şöhrete namzettir (31).

Hakikatlerin hazmedilmesi yalnız dinliyenlerin seviyesine değil, söyliyienlerin ifade tarzına da bağlıdır (37).

Her sanatkâr biraz da filesoftur. İyi bir bilim ve fen adamının biraz da sanatkâr olması gibi. Filhakika az çok sanatkâr bir ruha malik olmıyan bir adam ne mükemmel bir müverrih, ne tam bir muallim ve mütefekkir, hatta ne de yüksek bir riyaziye veya fizik mütehassısı olabilir (37).

Kelimelerin yalnız manasına değil, asaletine ve musikisine de kıymet veren muharrirlerdir ki sanatkârlardır (38).

Realist ve natüralist muharrirler pislik ve çirkinlikleri öğrendirmek, temizlik ve güzellikleri imrendirmek maksadiyle tasvir etmelidirler (42).

Dilleri millileştirmek ve sadeleştirmek gerektir. Şu var ki dil değiştirmek din değiştirmekten güçtür. Bu zorluk, dil devrimine daha özel bir görünüş veriyor (479).

İleri sürülen fikirler hususiyle tenkid vadisinde- ne kadar doğru, ne kadar güzel olursa olsun, seciyesiz ve samimiyetsiz bir ağız veya kaleminden çıktımı derhal kuvvet ve cazibesini kaybeder. Söylenen sözün kıymeti söyleyenin karakterine bağlıdır (53).

Zaman, edebî eserlerin yalnız şeklini eskitebilir, ruhuna dokunamaz (66).

Güzel sanatlarla müsbet bilimler arasında gizli, esrarlı bir bağlılık, sezilmesi çok güç bir akrabalık vardır (66).

Romanın hayat üzerinde yaptığı tesir rekorunu sinema kırmıştır (91).

Raif Necdet Kestelli'nin dil, kültür, sanat ve edebiyatta doğrunun ve yanlışın bilimsel ölçütlerle ortaya konulması, hakikate ulaştıracak yol ve imkanların gösterilmesi esas ve amacına dayanan, *Hayat-ı Edebiye* adlı eseriyle de iştiğal ettiği bilinen "**tenkid**" ile ilgili şahsî görüş ve düşünceleri *Süzme Sözler*'de vecize türünde ifadesini bulur.

Derler ki tenkid kolay, san'at güçlüdür. Bence bilâkis... Çünkü hakiki tenkid hem san'at, hem fazilet ister (25).

Tenkid elmasa benzer. Hem sahihi, hem sahtesi vardır. Öz, temiz münekkid edebiyat diyarına ışık ve doğruluk salan bir civanmerttir. Sahte, snop münekkid başkalarının eserleriyle taayyüş eden şöhret dilencisi bir tufeylidir (25).

Ekser münekkidler ancak gözlerini ebediyete kapayan muharrirler hakkında yüreklerini açarlar, az çok bitaraf olurlar (25).

Temiz, nurlu ve şuurlu bir tenkid, siyasî ve içtimâî, edebî ve iktisadî bütün beşerî faaliyetlerin genişleme ve ilerlemesini temin eden mesûd bir kuvvettir (62).

3.1.2. Sevgi, Aşk, Kadın, Evlilik

Yazarın **kadını** anlama, aile ve toplum içindeki yeri ve önemini açığa çıkarma amaçlı inşa ettiği vecizelerinde ikinci sırada yer verdiği bir konudur. Kestelli sevgi, aşk, kadın ve evlilik kurumu ile ilgili duyguları izah ederken, bunu toplumsal algıda kabul gören ve sosyal sistem içinde de karşılığı olan övücü hasletlerle vurgulasa da karşı cinse mesafeli bir duruş sergiler. Yazarın kadına ait kabul edilen bazı duyguları ve toplumsal algıları dile getirdiği bu özdeyişlerine kendi şahsî görüş ve kanaatlerini de dâhil ettiği, kadına karşı ihtiyatlı bir yaklaşım içinde olduğu açıkça hissedilmektedir. Modernitenin etkisinde kadın cinsiyetinin 19. yüzyılda uğradığı değişim ve dönüşüm yolundaki seyrin ve serbestliğin yansımaları da bu ihtiyatlı yaklaşımı beslemiştir.

Aşk, hayatın en güzel bir gururudur (27).

Sevgi, gönülün ibadetidir (27).

Tabiatte ilkbahar, evlilikte son kadın sevilir (27).

Dünyada en korkunç uçurum, karı koca arasındaki duygu ve düşünce ayrılığıdır (28).

Şuh ve zeki bir hicab kadar bir kadını güzelleştiren, güzelliğine şiir ve füsun serpen bir kudret yoktur (28).

Sinirli bir güzel kadın gözün cenneti, kulağın cehennemidir (39).

Medenî ve bedîî inceliklerden mahrum bir kadın, ne kadar güzel olursa olsun canlı bir bebek olmaktan kurtulamaz (39).

Bedbaht ve muvazenesiz izdivaçlar cemiyette hayat ve neşe bırakmaz (41).

Dünyada iyi olmak istenilmeyen yalnız bir hastalık vardır: Aşk (41).

İzdivaç müessesesinden memnun görünen erkekler hakikatte pek azdır. Bunların çoğu da uysal, basit adamlardır. Çünkü bu müessese yeknasaklığa düşman, değişikliğe dost insan ruhuyla ezelden uyşamamıştır. Dünyadaki aile buhranlarının sebebini ve kaynağını hep bunda aramalıdır (42).

Aşkın en büyük düşmanı hesaptır (45).

Sevmemek, gönlin boğuluşudur (52).

Evliliğin kuru ve dar çerçevesi içinde hangi engin bir heyecan, hangi derin bir ihtiras uzun müddet yaşayabilir? (60).

En temiz, en içten gelen sevgiler sözle değil, gözle söylenir (61).

Kadın, savaşın da barışın da anasıdır (62).

Sevda, civaya benze;, her ikisi de ele avuca sığmaz (68).

Cazibelerini güzellikten ziyade zekâ ve ziya yapan kadınların etrafında daha çok kelebekler dolaşır (70).

Aşk, kadın ile erkek arasında ebedî bir gönül düellosudur (75).

Ateş suya temas edince, aşk evliliğe çevrilince söner (76).

Hayatın bütün pislikleri içinde temiz kalmış yalnız bir aşk vardı. Şimdi medeniyet onu da kirletiyor (78).

3.1.3. Siyaset, Medeniyet, Din ve Vicdan Hürriyeti

Raif Necdet Kestelli'nin, milliyetçi-muhafazakâr çizgide edindiği edebî anlayış ve siyasi tavır, onu sanat ve edebiyat konusu gibi **siyasete, din ve vicdan hürriyetine, toplumsal hayata ve medeniyet** kavramına da geleneksel anlayıştan farklı olarak eleştirel bakmaya itmiştir. Yazar, bu bağlamda mevcut gidişat karşısındaki rahatsızlığını daha etkili bir dil ve anlatım biçimi olan özdeyişlerle dile getirmiş, kimi durumları hicvetmiş ya da ironik bir yaklaşımla anlatmaya çalışmıştır.

Medeniyet, hayata ve insana kıymet vermenin mahsulüdür. İslam medeniyeti dünyaya değer vermemek yüzünden zayıflamış ve ölmüştür (25).

Asrımız, sahnede çıplak bacaklardan ziyade çıplak hakikatler görmeye muhtaçtır (28).

En yüksek mabed vicdan, en büyük din irfandır (30).

Herhangi bir milletin medeniyet seviyesini anlamak mı istiyorsunuz? Mekteplerine ve eğlence yerlerine bakınız (40).

Herhangi bir cemiyet içinde eğer fertler iyilik yollarıyla, vicdan ve irfanlarıyla yükseliyor, servet ve ikbal sahibi oluyorsa o cemiyetin nabzı iyi atıyor demektir (43).

Uluslar için hakiki kuvvet ve saadet toprağın ve nüfusun çoğunluğunda değil; içtimaî ve iktisadî , fikrî ve ahlâkî hayatın sağlamlığındadır (48).

En medenî milletler doğruluğun, fennin sulhun değerini en iyi takdir edenlerdir (49).

Manevî cephesi sağlam olmayan cemiyet ve medeniyetler yıkılmaya mahkûmdur (56).

Bir cemiyetin hakiki medeniyet derecesi o cemiyeti teşkil eden fertlerin vazifelerini yapmakta gösterdikleri hassasiyet ve samimiyetle, haklarını almakta mazhar oldukları sürat ve sühuletle ölçülür (58).

Medenî insanlar vahşi hayvanları nasıl iradelerine esir ederlerse ileri milletler de geri ulusları emel ve arzularına öyle boyun eğdirirler (64).

Çocuklarını dünyaya gelir gelmez esaretten kurtarabilen bir ulus, ezelden hür yaşamaya hak kazanmış demektir (66).

Dinî ve siyasî mücadeleler akıl ve irfandan ziyade hisse ve imana istinad ettiği içindir ki çok şiddetli ve ihtiraslı olur (74).

İçtimaî ve iktisadî hayatı kudretli ve neşeli olmayan milletler donuk ruhlu ve buruşuk yüzlü insanlara benzerler (75).

Millî birliğin, millî kudretin en büyük kaynağı vatandaşların birbirini sevmesidir. Bu da terbiye ve kültür birliğine dayanır (85).

3.2. Dinî, İnsanî ve Ahlakî Değerler

İnsan ile ilgili karakter, tabiat, kişilik, mizaç ve seciye gibi anlamlarında kullanılabilen ahlak kavramı, davranış terimi olarak da insanın iyi veya kötü olarak nitelendirilmesine yol açan alışkanlıkların; söz, tutum ve davranışlarını ifade eder. Bir değer unsuru olarak ahlakın kaynağında insanlık, din, vicdan, akıl, örf ve âdetler gibi özel ve yerel hasletler yer almaktadır. Kestelli'nin vecizelerinde bu değerler hayatın ince detaylarıyla bağlantılı olarak önemli bir yer işgal etmektedir.

3.2.1. Hayatın İnce Detayları

Kestelli'nin özdeyişleri hayatı iyi okumanın; insan karakterini ve ilişkilerini, hayatın gerçeklerini iyi tahlil etmenin bir yansımasıdır. Yazar, yaptığı gözlem, edindiği bilgi birikim ve tecrübelerinden ilhamla **hayatın ince detaylarına** ilişkin dikkatleri okuyucusuna vecizeler üzerinden sunmaya çalışmaktadır.

Herhangi bir ülkede herhangi bir rejimin kuvvetli olup olmadığını anlamak mı istiyorsunuz? O halde o rejimin kıymet ve ehemmiyet verdiği şahısların ilmî ve ahlâkî seviyesine bakınız (27).

Hayatta müvazeneyi temin eden ölümdür (34).

İnsan sinirlenince gönülleri, tabiat sinirlenince evleri yıkar (35).

İnsan için en güç şey, kendisi gibi düşünemeyenlere müsamaha gösterebilmektir (36).

Zihniyetlerin en fakir ve hakiri yobazlık, en sefil ve rezili de külhanbeyliktir (42).

Ekseriya memuriyette ilerileme aylığın ziyadeleşmesi için değil, tahakkümün genişlemesi için istenilir (47).

İnsanın en tabiî mürebbsi içtimaî muhitidir (49).

Yaşamakta yalnız bir yüksek mana vardır: Muvaffak olmak, şeref ve zafer kazanmak (50).

İnsanları saadetten ziyade felâket birleştirir (63).

Üzerinde yaşadığımız şu kürreye ne kadar yazık, tabiatten ziyade beşeriyet zulmetmiştir (65).

Tabiî olmayan yükselişler baş döndürür. Onun içindir ki bu tarzda yükselenler aşağıdakileri göremezler (65).

Kurnazlarla budalalardan temizlenebilseydi dünya gülistan olurdu (65).

Hissiz insanlar için hayat bir komedi, içli insanlar için bir trajedidir (82).

Ne hikmettir ki, bazı adamların rütbe ve memuriyetleri yükseldikçe ruhları ve insanlıkları alçalır (86).

Adaletin sıkı olduğu yerde didişme seyrek olur (89).

Hiçbir müstebid emir, telefonun çağırın sesi kadar mütehakkimâne değildir (92).

Tabiat günah nedir bilmez. Günahı icad eden beşeriyettir (93).

Ölüm, korkunç olduğu kadar kurtarıcı bir kudrettir. Ölüm olmasaydı hayat olmaz, felsefe doğmazdı!. (94).

3.2.2. Cehalet, Kin, Kibir, İhtiras, Yalan...

Vecizelerin ifade ettiği konulardan biri de yazarın yoğun bir dikkate tabi tuttuğu insan ve toplum hayatını iyi gözleme, tespit ettiği hayatın yanlışlıklarına dikkat çekme üzerinedir. Bu amaçla söylenmiş hikmetli sözlerin ekseriyeti anlamda kapalılık bağlamında üstü örtülü ifadelerden oluştuğu için ayrıca açıklanmaya muhtaçtır. Özlü sözlerde maksatlı olarak inşa edilen bu anlatım, aslında vecize yazarlarının ortak özelliğidir. Nitekim bir vecize yazarı olarak Mehmet Cemil'in "Cümel-i hikemiyye meselâ mâbedler gibi biraz loş olmalı.. İnsanlar hak ve hakikati pek parlak ziya içinde görmek istemezler, gözlerine batarsa, hak ve hakikata tahammül edemezler" (Mehmet Cemil 1336:5) sözleri de bunu anlatır. *Süzme Sözler*'de bu konuyla ilgili yazarın kişisel çabası, algı, yorum ve doğruları öne çıkmaktadır. Ancak pek çok sözüne öznel yargılar egemen olsa da Kestelli, değer verdiği insan ilişkileri ve toplum hayatıyla ilgili çarpıcı tespitlerde bulunmakta, bu yolla insanı **kin, kibir, riya, ihtiras, taassup, cehalet, gurur ve yalan** gibi kimi yanlışlar noktasında uyarmaktadır.

İnsanları kör yapan kin ve gururdur (25).

Bütün fenalıkların kaynağı riya ve yalandır. Bütün iyilikler doğruluktan gelecektir (25).

Cahiller bilgiye, mutaasıblar ışığa, zenginler de demokrasiye düşmandırlar (27).

Galiplere hiç yakışmayan biricik şey, kin ve intikamdır (32).

Hayatta bazan entrikanın, yalan ve rıyanın doğruluğa galip geldiği görülür. Fakat bu zafer zahiri ve iğretidir. Her fitnenin bir zilleti vardır (40).

İnsanların riyakârlıkları cenaze alaylarında da göze çarpar (47).

Gece tabiatın, riya beşeriyetin maskesidir (64).

Cahil ve mutaasıbların elinde yaşamak, düşman eline esir düşmekten daha acıdır (28).

Kör ihtiras, medeniyetin özünü kemiren bir ahtapottur (53).

Kibirli insanlardan şikâyet edenlere dikkat ediniz: Hemen hepsi kibirlidir (63).

Acunda iyiliğe ve ilerleyişe, ışığa ve barışa sed çeken en korkunç, en uğursuz duvar taassubdur (78).

Riya ve menfaat merdivenlerine basarak hitabet ve belagat kürsüsüne çıkan açığözlerin maksadı hakikati kör etmektir (79).

Acunda parlamento kürsülerini belagat ve edebiyatları ile süsleyen ateşli hatiplerin çoğu sahte elmasa benzer (79).

Dünya barışı için en tehlikeli, en zehirli kaynak kin ve kibirle beslenen millî ihtiraslardır (81).

3.2.3. Tembellik, Açgözlülük, Bencillik

Kimi vecizelerle de insanların ahmaklık, tembellik, açgözlülük, bencillik, haset gibiolumsuz nitelikleri eleştirilmekte; toplumda bu menfi özellikleri taşıyan kimseler, başta kendileri ve yakın çevreleri için büyük felaket oldukları inancıyla yerilmektedir.

Çok söz söyleyenler, konuşurken başkalarına söz söyletmek istemeyenler kendini çok düşünen ve beğenen muhterislerdir (62).

Ahmakın elinde en tehlikeli silah, servettir (82).

3.2.4. Doğruluk-Dürüstlük, Dostluk-Arkadaşlık

Vecizelerde beşeri münasebetleri, görgü kurallarını hatırlatma, insanî ve ahlakî değerleri yaşatma maksatlı bir hizmet de söz konusudur. Vecizelere genel olarak atasözlerindeki benzer insana ahlâk dersi vermek, onu iyiye yönlendirmek gibi bir misyon yüklenmese de (Andı, 2004; 8) yazar, bu özdeyişlerinde insana dair **liyakat, doğruluk-dürüstlük, dostluk-arkadaşlık** gibi güzel hasletleri övgü yüklü ifadelerle takdim etmektedir.

Her şey zamanın merhamet tanımaz tahribatı altında demode olabilir. Fakat doğruluk asla... (33).

Doğruluk ve insanlık, iyilik ve güzellik... İşte hakiki ve tabîî dinin mukaddes temelleri! Gönülleri birleştirecek kardeşlik ve barışıklık mabedi ancak bu temeller üzerine kurulabilir (38).

Resmî hayatta liyakatsiz kimselerin hızlı ilerleyişi idare makinesinin ağırlaşmasına, hatta durmasına sebep olur (60).

İnsanın kafasına denk, ruhuna eş en samimi arkadaşı gene kendisidir (30).

Kendileriyle bir hizada yürüyebilecek adamlar az olduğu içindir ki, hassas ve yüksek insanların arkadaşları mahduttur (32).

3.2.5. Akıl Verme, Yol Gösterme

Raif Necdet Kestelli'nin kimi özdeyişleri insanı doğrudan iyiye, güzele sevk etmek için yapılan telkinleri çağrıştırmaktadır. Bireysel yozlaşmaya ve toplumsal deformasyona dikkat çekilen kimi vecizeler **akıl verme, yol gösterme**; alışılmış yanlışların yerine doğruları pratik hayata aktarma, ahlâkî prensipleri yaşanılır kılma, insanî erdemleri ve görgü kurallarını hayata yerleştirme temelinde yapılan öğütleri ifade etmektedir.

Herkesin, her fikrin tesir ve nüfuzu altında kalan adam, yarım adamdır (31).

Hiçbir kimse talebe ile lâubali olan muallim kadar mesleğine hıyanet edemez (37).

Samimiyetten mahrum bir nezaket kadar kaba bir şey yoktur (44).

Nikbinlik ruhun şampanyası, bedbinlik hummasıdır (44).

Çalışmak öyle bir sanattır ki tekniği intizamdır (50).

Bir insanın yurdu ciddi ve hakiki bir surette sevmesine mâni en müdhiş kuvvet, yalnız kendini düşünmesi ve beğenmesidir (54).

Vatanı cahil anaların evlâdlarını sevdikleri gibi yalnız fitrî bir hisle, kör bir şefkatle değil; fikir ve mantığın verdiği bir ışıkla sevmeli, onun hatalarına ve zaaflarına göz yummamalıdır (54).

Zümre menfaatini memleket ve cemiyet menfaatinden üstün tutan dar kafalı insanlar yalnız vatana değil, zümreye de zararlıdırlar (56).

Bütün ulusların tedrisat ve edebiyatları ilâhî bir kanad gibi dinlerin ve ırkların üstüne çıkmadıkça silahları azaltma veya kaldırma müzakerelerinden bir netice çıkmayacaktır (56).

Gösteriş kadar insanları küçülten ve düşüren bir kuvvet yoktur (61).

Efkâr-ı umumiyeden korkmak medenî bir şecaattir (71).

3.3. Nitelikli İnsan ve Toplum

Yazarın bazı özdeyişleri de **nitelikli insan ve toplumlara**, bunların sosyal çevre ve mekânlarla olan ilişkilerine dikkat çekmek için inşa edildiği kanaatini uyandırmaktadır.

Değerli ve seciyeli insanların düşmanları çoktur (29).

Seciye ve irade temellerine dayanan cemiyetler kolay kolay yıkılamaz (30).

Çocuk, aile hayatında birikmiş bulutları dağıtan canlı bir rüzgârdır (32).

"Vatan - Silistre" muharririnin her ne zaman resmine baksam beynimden derhal şu içten gelen düşünce geçer: Arslan insan şekline girmiş de Namık Kemal olmuş! (39).

Edebî ve bedîî seviyesi yüksek olmayan milletlerde şehirler hendesî bir güzellik, medenî bir incelik gösteremez (34).

Fenni hayata tatbik etmesini bilen bir milletin içtimaî ve iktisadî kudreti büyüktür(39).

Ferdin saadeti cemiyetin saadetine bağlıdır. Bedbaht cemiyetlerde temiz insanlar zengin de olsalar mes'ud olamazlar (73).

3.4. Anlatma Tekniği

*Süzme Sözler'*de varlıkları ve olayları taşıdıkları özellikler bakımından ifade etme noktasında başvurulan **anlatma tekniği**, kimi zaman 'karşılaştırma'larüzerinde farklılıkları belirtme ya da 'benzerlik ilgisi' kurma üzerinden yürütülmektedir. Buna benzer bir başka anlatma biçimi de 'karşıtlık ilgisi' üzerinden yürütülür. Amaç ifadeye güç katmak ve okuyucunun verilmek istenen mesaja ulaşması için dikkat yoğunluğunu artırmaktır.

İnsanlar sıhhatin değerini hastalandıkları zaman, uluslar barışın iyiliğini savaşa girdikleri vakit anlarlar (31).

Güneşten, sudan mahrum çiçekler nasıl sararırsa hürriyetten, fen ve faziletten uzak kalmış milletler de öyle solarlar (33).

Hassasiyetten, beyin ve gönül asaletinden mahrum zenginler, dünyanın en fakir, en zavallı insanlarıdır (35).

İnsan vücudunun hüceyreleri arasında vazifeler kabiliyet ve istidada göre adilane taksim olunmuştur. Şu halde biyoloji kanunları adalet ve tesanüd için insanlara ve uluslara örnek olmalıdır (35).

Aşksız, idealsiz insan zindana tıkmış bir ruh gibidir (41).

Zekâ ve irfan, çirkin çehreleri güzelleştiren tabîî bir makyajdır (39).

İlk aşk, yeni doğmuş gürbüz bir çocuğa benzer. İnsanda bütün sevgi kabiliyetini emer (55).

Hayatın derinliğine varmayan edebî bir eser, toprağın içine sızmayan yağmura benzer (66).

Her sanatkârın vecize söylemedeki hünéri, biçim ve anlam derinliği bakımından en güzel söyleyişi bulma yeteneğine dayanır. Raif Necdet'in kimi vecizelerinde bazı düşünce sistemleri, bilimsel terim veya kavramlar, insan veya hayvanlara özgü davranış biçimleri yine benzetme ilgisi üzerinden tanım cümlelerinde ifadesini bulur. Bu örneklerde de ifadenin kısa ve öz olması esas alınmıştır.

Emperyalizm, siyasî bir haydutluktur (42).

Kominist, medenî bir bedavidir (46).

Materyalizm, tabiatın muammasını çözmekten esrarına nüfuz etmekten aciz kalmış beşeriyetin son sığındığı inkâr ve tevil pencereleriyle süslü, küfür ve madde duvarlarıyla örtülü bir felsefe fabrikasıdır (73).

Boks, medenî bir vahşettir (74).

Boğa döğüşü, kavganın hayvanlaşmasıdır (74).

Raif Necdet Kestelli'nin *Süzme Sözleri*'den alıntılanan bu siyasî, sosyal, dinî, ahlakî ve dünyevî alanlarda bir nasihat, bir ilke veya bir tavsiye ekseninde herhangi bir hükmü yüklenmiş hâlde dile getiren örnekler, içerdiği düşünceler bakımından atasözleri gibi insanlara sunulmuş bir hayat dersidir. Nitekim vecizeler, söyleyeni ya da yazanı belli olması bakımından atasözlerinden farklı olsa da onlar gibi yaşanmış olaylardan, edinilmiş tecrübelerden ve yapılan gözlemlerden çıkarılan derslere dayanır. Bu sözlerin kültürel kaynakları arasında yazarın şahsî dünya görüşünden başka Şark / İslam klasiklerinin önemli bir yer tuttuğu muhakkaktır.

Sonuç

Vecize, az kelime ile çok mana ifade eden özlü sözlerdir. Söyleyeni belli olan bu kesin hükümlü özdeyişler, adeta saf ve öze dönüştürülmüş komprime gıdalar gibidir. Türk edebiyatında Vecizeler, hayatın hemen her alanına ait bilgi, birikim ve tecrübenin preslenmiş hülasası niteliğindedir. Duygular bütün toplum ve coğrafyalarda aynı şekilde hissedilse de dil ve kültürel farklılık dolayısıyla farklı şekilde ifade edilirler. Edebiyat tarihimizde köklü bir geleneği olmakla birlikte kimi eserlerde dağınık yer almış, fakat daha çok bağımsız kitap halinde yazılı örneklerine Tanzimat sonrası Türk edebiyatında rastlanmaya başlar. Servet-i Fünun şairi Cenap Şahabbetin, edebiyatımızda bu türün ilk ve en önemli temsilcisi olarak bilinir. "Vecize Edebiyatı" başlıklı yazısıyla vecizenin temel ilkelerini, *Tiryaki Sözleri*'yle de en belîğ ve seçkin örneklerini ortaya koymuştur. Meşrutiyet ve Cumhuriyet'e varıncaya kadar pek çok denemesi sergilenen bu türün önemli örneklerinden biri de Raif Necdet Kestelli'nin 1935'te kaleme aldığı *Süzme Sözler*'dir. Toplam 630 özlü sözden oluşan bu eser, söyleyenin sübjektif hükümlerini içerse de ekseriyeti toplumsal kabullerle örtüşmektedir.

Süzme Sözler, barındırdığı düşünceler bakımından okuyucuya sunulmuş bir tefekkür ve tecrübe ziyafeti olarak değerlendirilebilecek "manada damıtılmış sözler"dir. Eser, yazarın duygu ve düşüncelerini övücü veya eleştirel bir bakış açısıyla izah eden açıklamaların yanında hayatın hakikatlerini yansıtan realist ifadelerdir. Yazarın pek çoğu hiciv çeşnisi içeren özdeyişlerinden bazıları, atasözü yalınlığında ve tadında nitelikli kalıp söz karakterini taşır. *Süzme Sözler*'deki özdeyişlerin konu çerçevesini insanın ve toplumun ilgi çekici ve düşündürücü

günlük hayat kesitleri; vatan - millet sevgisi; aşk, tabiat ve tarih duygusu; dinî ve ahlakî tahassüsler; toplumsal cinsiyet rolleri; aile kurumu ve evlilik müessesine dair ders alıcı öğütler; çalışma erdemi ve iş hayatında başarının sırrı; sosyal ilişkilerde iletişimin usul adap ve esasları belirlemektedir.

Raif Necdet Kestelli, *Süzme Sözler*'de aşırıya kaçmamak kaydıyla doğruyu övmek ve yanlış da eleştirmek gibi temel insanî ve ahlakî bir yaklaşım sergileyerek erdemlilik, çalışkanlık, zarafet, tevazu, doğruluk ve dürüstlük gibi övücü hasletleri vurgulamış; insanlarda görülen kurnazlık, ahmaklık, tembellik, açgözlülük, yalan, ihtiras ve haset gibi olumsuzlukları da eleştirel bir bakış açısıyla ifşa etmiştir.

Kaynakça

- Akay, Hasan, *Servet-i Fünûn Şiir Estetiği*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1998.
- Akdaş, Gülsüm, *Raif Necdet Kestelli'nin Hayatı ve Eserleri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1995, "Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi", s.56.
- Andı, Fatih, "Arif Nihat Asya'nın Kısa Nesirleri", *İlmî Araştırmalar*, 2004, S: 18, ss.7-16.
- Cenap Şahabeddin, "Evrâk-ı Eyyam", *Dersâadet*, Kanaat Matbaası, İstanbul, (1331/1915).
- Cenap Şahabeddin, (1927). "Vecize Edebiyatı", *Servet-i Fünun*, C:61, No:1600/126, 14 Nisan 1927, ss.335-339.
- Cenap Şahabeddin, *Tiryaki Sözleri*, (Haz.:Dr. Orhan F. Köprülü- Dr. Reyhan Erben), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1978. s.207.
- Cenab Şehabeddin, "Serseri Fikirler", *Servet-i Fünûn*, 5 Şubat 1341 (5 Şubat 1925), nr. 12-1486.
- Cenap Şahabettin, *Tiryaki Sözleri*, (Haz: Adem Ceyhan), Nesil Yayınevi, İstanbul, 2013.
- Cenap Şahabettin, *Cenab Şahabeddin ve Vecizeleri* (Haz: Mehmet Saka- Vasfi Şensözen), Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1959.
- Enginün, İnci, *Cenap Şahabettin*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989.
- Egun, Sadeddin Nüzhet, *Cenap Şehabeddin, Hayatı, Seçme Şiirleri*, Yeni Şark, İst.,1935.
- Erol, Kemal, *Raif Necdet Kestelli - Üç Perdelik Hissî ve İctimaî Piyes: Tîrâje*, Birleşik Dağıtım, Ankara, 2013.
- Kerimoğlu, Caner, "Hakan Günday Romanlarında Aforizmalar", *Turkish Studies-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 5/1Winter 2010, p.1148.
- Kestelli, Raif Necdet, *Süzme Sözler*, Akşam Matbaası, İstanbul, 1935.
- Mehmet Cemil, *Vecizeler*, Evkâf-ı İslâmiye Matbaası, İstanbul, 1336/1920.
- Oktürk, Şerif, *Konuşma Sanatı ve Özdeyişlerin Antolojisi*, Kastaş Yay., İstanbul, 2006.

Olgun, Tahirül Mevlevi, *Edebiyat Lügati*, (Haz. Kemal Edib Kürkçüoğlu), Enderun Kitabevi, İstanbul, 1973.

Özsever, Hüseyin Sîret, "Manzum Sözler", *Sevet-i Fünûn*, 9 Nisan 1341 (9 Nisan 1925), C.57, nr:21-1495, ss 327-330.

(Kestelli), Raif Necdet, "Sevda-yı Masum", *Hisler ve Fikirler*, Matbaa-ı Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul, 1910, ss.234-247.

(Kestelli), Raif Necdet, *Hayat-ı Edebiyye*, Orhaniye Matbaası, İstanbul, 1922.

Şemsettin Sami, *Emsâl*, (Doğu-Batı Filozof ve Edebiyatçılarından Özdeyişler: Haz: İbrahim Öztürkçü), Selis Yayınevi, İstanbul, 1878/2013.

Tarakçı, Celâl, *Cenâb Şehabeddin 'de Tenkid*, Eser Matbaası, Samsun, 1986.

Tarakçı, Celal, "Cenap Şahabettin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.7, İstanbul, 1993, ss.346-349.

TDK, *Büyük Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011.

Törenek, Mehmet, "Yazar Eser İlişkisi Bağlamında Cenap Şahabettin ve *Tiryaki Sözleri*", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2016, Yıl: 4, S.: 24, ss. 1-13.

Yağar, Ali Sait, "Aforizma Yazarı Olarak Midhat Cemal Kuntay", *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 2016, S. 8, ss. 281-295.